



RESUM EXECUTIU

Els mitjans davant del projecte de remilitarització d'Europa

Aquest informe l'han elaborat conjuntament Mèdia.cat, l'Observatori Crític dels Mitjans impulsat pel Grup de Periodistes Ramon Barnils, i Lafede.cat.

Redacció: Joan Canela.

Correcció: Llengua de Foc

Disseny i maquetació: FàbricaGràfika.com

Il·lustració de portada: Helga Ambak

Edita: Grup de Periodistes Ramon Barnils, novembre de 2024.

AMB EL SUPORT DE:



Joan Canela. Barcelona, 1974. Periodista. Durant més de vint anys he col·laborat en diversos mitjans i he estat de corresponsal a països com Sud-àfrica o Bolívia. Especialitzat en anàlisi mediàtica, va coordinar durant set anys l'Observatori Crític dels Mitjans Mèdia.cat. Autor de diversos llibres, com ara *Insubmissió! Quan joves desarmats van derrotar un exèrcit i Napalm*.

Aquesta obra està subjecta a la llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 de Creative Commons.

Si voleu veure una còpia d'aquesta llicència, accediu a:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>





Introducció

El 28 de febrer del 2024, la presidenta de la Comissió Europea, Ursula von der Leyen pronunciava un històric discurs on «alertava» sobre el perill d'una guerra a gran escala dins del territori de la Unió Europea. «No s'han d'exagerar els riscos d'una guerra, però sí que cal estar preparats per a afrontar-los. I això comença amb la urgent necessitat de reconstruir, reposar i modernitzar les forces armades dels Estats membres», va declamar al Parlament Europeu.

El 17 de març, *La Vanguardia* publicava una entrevista a la ministra espanyola de defensa, Margarita Robles, amb el titular: «L'amenaça de guerra és absoluta i la societat no n'és del tot conscient». Des de llavors, qüestions com la situació de les forces armades, la reintroducció del servei militar obligatori, l'increment dels pressupostos militars o el reforçament de la indústria armamentística s'han convertit en pilars del debat polític europeu. Un debat, a més, contaminat pels constants missatges d'una guerra més o menys imminent, però que en tot cas es dona per pràcticament assegurada.

Però com han transportat aquest debat a la societat els mitjans de comunicació? S'està intentant crear un clima «d'histèria bèl·lica» per justificar una remilitarització del continent i expulsar del debat públic les opinions que opten per vies diferents basades en la cultura de la pau, la desmilitarització i les vies diplomàtiques com a forma de resoldre els conflictes?

Lafede.cat, la Federació Catalana d'Organitzacions per a la Justícia Global, ha encarregat a Mèdia.cat l'elaboració d'un estudi per analitzar la cobertura d'aquest debat als mitjans de comunicació, així com explorar les opcions d'un periodisme de pau que posi els drets humans al centre del debat i no els interessos geopolítics o que alimenti l'escalada bèl·lica.

Encara avui, i malgrat la irrupció de nous actors, els mitjans de comunicació encara són una de les principal institucions de mediació entre les

LA FORMA COM INFORMEN ELS MITJANS, EL LLENGUATGE QUE EMPREN, LES FONTS QUE CITEN O ELS ESDEVENIMENTS QUE COBREIXEN, SÓN DETERMINANTS A L'HORA DE CREAR UN CLIMA SOCIAL EN FAVOR D'UNES POLÍTIQUES O UNES ALTRES

institucions polítiques i la ciutadania. La forma com informen, el llenguatge que empren, les fonts que citen, les opinions que publiquen, els seus posicionaments editorials, els esdeveniments que cobreixen i quan ho fan, a més dels marcs mentals i relats que generen són determinants a l'hora de crear un clima social en favor d'unes polítiques o unes altres.

Per això hem publicat [aquest informe](#), que analitza el tractament periodístic de 64 notícies informatives i d'opinió relacionades amb el debat sobre la remilitarització europea publicades en set mitjans de comunicació amb presència a Catalunya en diferents lapses de temps entre el 28 de febrer –dia del discurs de von der Leyen– i l'11 de juliol, quan finalitza la cimera anual de l'OTAN a Washington. L'objectiu és monitoritzar la cobertura mediàtica d'aquests temes i identificar-ne les pràctiques periodístiques en aquestes cobertures i elaborar un conjunt de recomanacions sobre com apostar per un periodisme de pau.

A continuació, podeu llegir l'anàlisi de diferents variables que s'han tingut en compte per fer aquest informe, les conclusions de l'informe i les recomanacions per promoure un periodisme de pau, a partir de les respostes de diverses veus expertes.

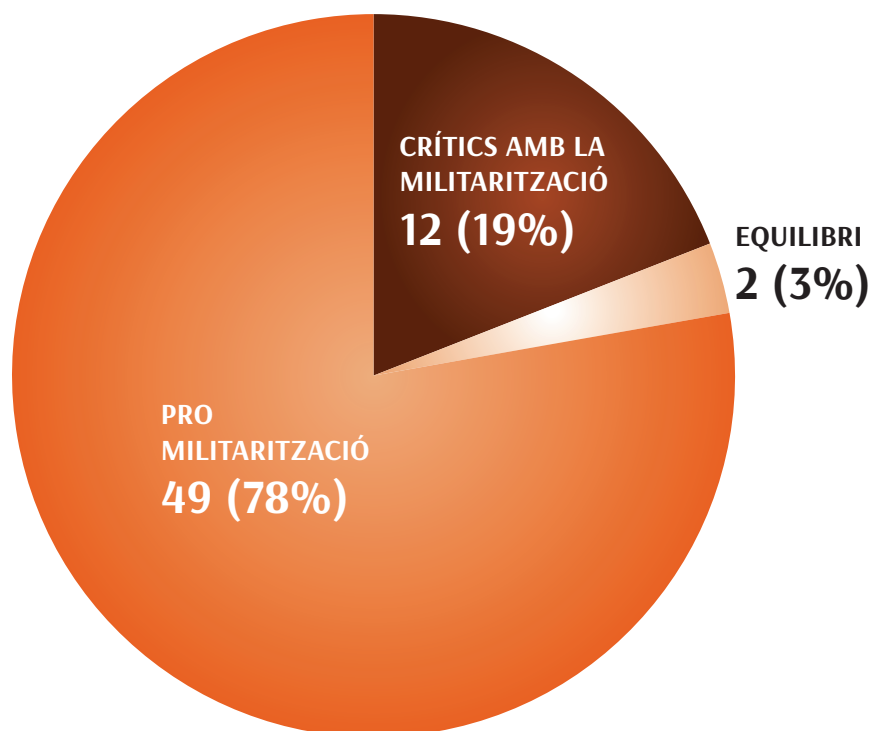
Variables d'anàlisi

En total, s'han analitzat 63 articles de set mitjans diferents, 41 peces informatives i 22 articles d'opinió.

POSICIONAMENT

De les 63 peces, 49 (78%) tenen un posicionament favorable a les polítiques de militarització, 12 (9%) són crítiques amb aquestes polítiques i dues (3%) estan més equilibrades.

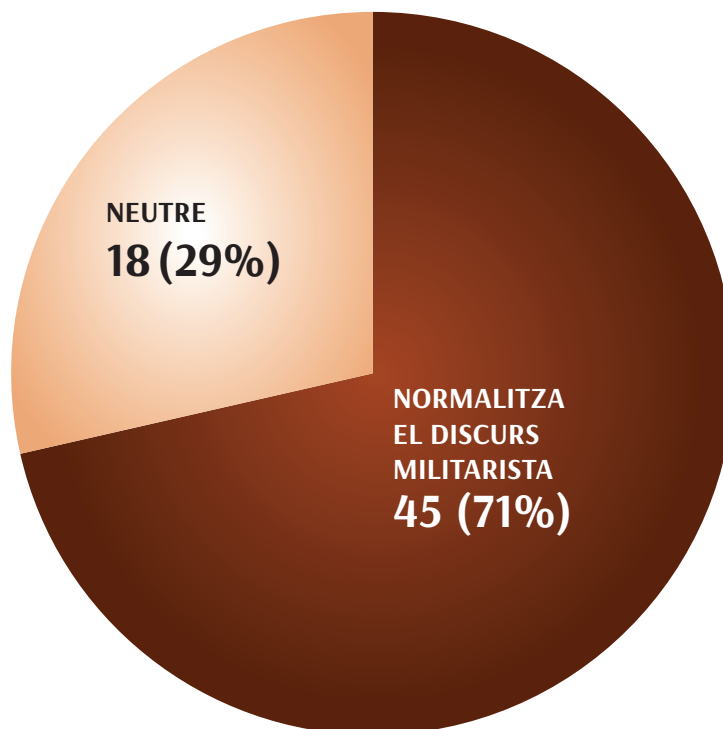
Gràfic 3 Posicionament a les polítiques de militarització



LLENGUATGE

La tria d'un determinat lèxic mai és neutral i esdevé un element de màxima importància a l'hora de construir el marc mental on encabir un relat. En aquest cas concret, a més, la situació generada per la invasió d'Ucraïna i l'alineament dels governs europeus i bona part de les seves societats –incloent-hi els mitjans de comunicació– amb la “causa ucraïnesa” ha pressionat en favor d'un “periodisme de combat” on no n'hi ha prou amb informar dels fets a Ucraïna, sinó que és imprescindible prendre partit i deixar clar que s'ha pres aquest partit. El 71% dels articles (un total de 45) analitzats empren un llenguatge que normalitza aquest discurs militarista, mentre que en els altres 18 (29%) el llenguatge és més neutre.

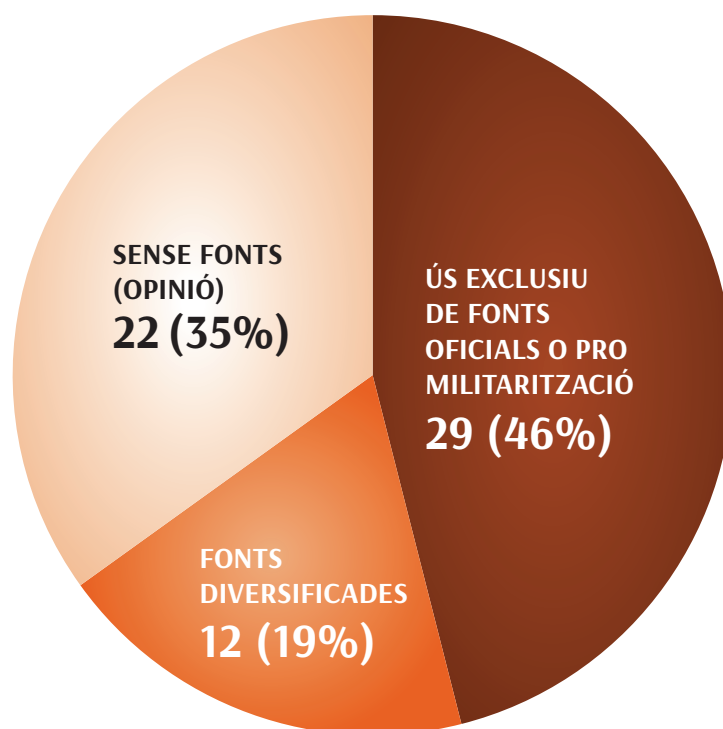
Gràfic 4 Nombre de peces per ús del llenguatge



Gràfic 5 Tria de fonts

FONTS

Hi ha 22 articles que no tenen fonts, ja que corresponen a les peces d'opinió. Dels 41 articles informatius, en 29 (71%) se citen exclusivament fonts oficials governamentals o altres actors que també tenen discursos o interessos a favor de la militarització. Només en 12 articles (29%) se citen altres fonts més diverses i amb opinions més crítiques amb aquestes polítiques.



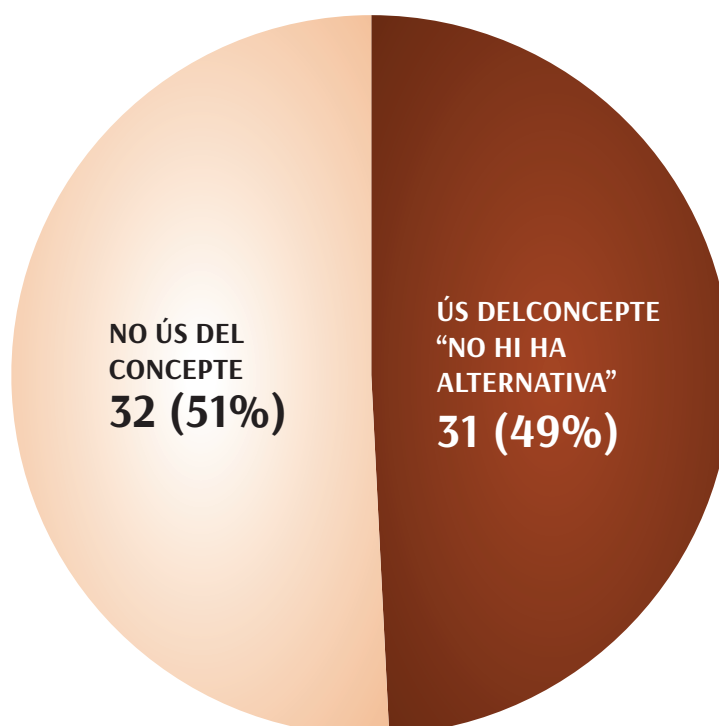
LA NO-EXISTÈNCIA D'OPCIIONS ALTERNATIVES

“There Is No Alternative” [No hi ha alternativa] va ser un dels lemes preferits per l'exprimera ministra britànica Margaret Thatcher per implementar el seu programa de profundes reformes neoliberals i de desmantellament de l'estat del benestar a la dècada del 1980. Segons aquesta lògica, les decisions polítiques que prenia no responien a un programa polític o a una resposta ideològica, sinó que eren simplement qüestió de “sentit comú” i eren l'única opció possible per evitar mals molt majors. El “There Is No Alternative” va fer-se tan comú i emprat que va arribar a conèixer-se per les seves sigles: TINA. Des de llavors, polítics de tot el món l'han fet servir per tal de justificar les seves decisions, que deixarien de ser una opció possible per ser, senzillament “l'única” opció possible.

En l'anàlisi de les peces periodístiques recollides s'hi han inclòs aquelles en què les decisions encaminades a escalar l'actual tendència militarista –enviar armes a Ucraïna, incrementar la despesa militar, reintroduir el servei militar, etc.– es presentaven com una evolució lògica i inqüestionable, pràcticament “natural”, ja que, com que “No hi ha alternativa”, és impossible ni tan sols somiar una decisió diferent.

En 31 articles (49%) es fa un ús del concepte “No hi ha alternativa” per defensar les polítiques militaristes, mentre que en 32 (51%) no apareix el concepte.

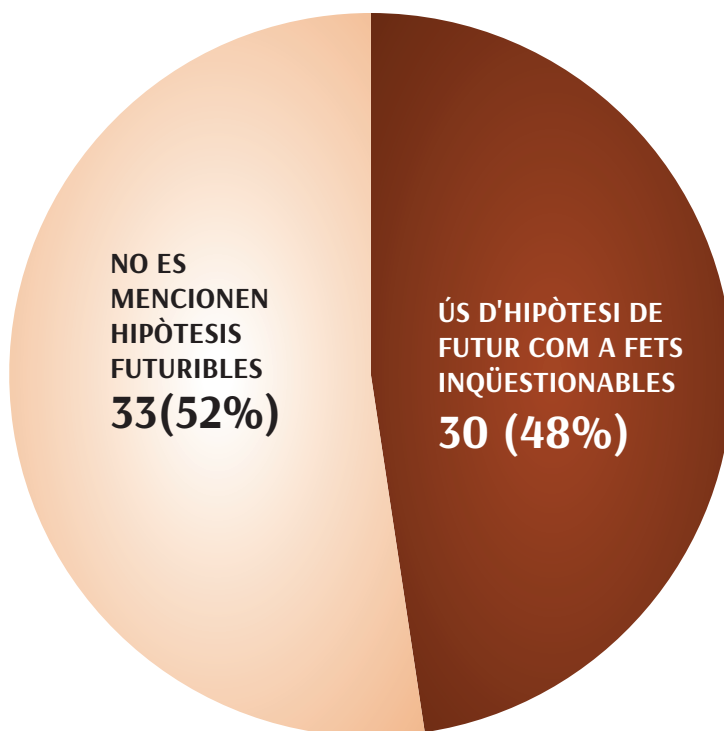
Gràfic 6 Ús del concepte “No hi ha alternativa”



HIPÒTESIS

Relacionada amb els darrers punts hi ha la quarta variable analitzada en l'informe: la presentació d'hipòtesis d'un futur terrible com una realitat inexorable que serà ineludible si no es guanya la guerra –i per tant, es continua alimentant l'actual escalada. En 30 articles (48%) es plantegen hipòtesis de futur com a realitats inevitables, mentre que en 33 (52%) aquestes no hi apareixen.

Gràfic 7 Plantejament d'hipòtesis de futur com a realitats inevitables





Conclusions

«No s'han d'exagerar els riscos d'una guerra, però sí que cal estar preparats per a afrontar-los» assegurava la presidenta de la Comissió Europea Ursula von der Leyen davant del Parlament Europeu en un discurs que, entre altres coses, va motivar l'elaboració d'aquest informe.

Aquesta demanda de von der Leyen era, en principi, als europarlamentaris i, en tot cas, als governs europeus, però sembla que els mitjans de comunicació van fer seva la petició. Naturalment, i com s'ha analitzat en aquest informe, hi ha matisos i no tots els mitjans són exactament iguals, però sí que és possible veure un patró en que la gran majoria d'empreses mediàtiques, incloses les que tenen més influència per audiències i recursos, podríem dir que «han tancat files» amb von der Leyen.

- **La “inevitabilitat” de la guerra.** A través de les notícies analitzades es pot veure com no només la gran majoria de les peces d'opinió analitzades són favorables a aquesta tesi de la «inevitabilitat» de la guerra –inevitable almenys si no s'entra en el camí de la remilitarització i la cursa armamentística-, sinó que aquest percentatge encara és més contundent en les informatives. En aquest cas, en un 80,5% dels articles analitzats aquesta opció es presenta gairebé com un fenomen natural inesquivable, una realitat empírica i evident que no deixa espai a un discurs crític de la mateixa manera que no pot tenir-se un discurs crític amb el fet que el sol surt cada matí per l'est.
- **La remilitarització com a única via possible.** No es tracta d'un debat polític –si és pertinent o no aquest esforç de remilitarització, amb quines finalitats, fins a quin punt, quines alternatives hi ha i quins riscos comporta- sinó d'una decisió que ja s'ha pres –perquè recordem que és l'única possible- i que s'explica a una ciutadania que no té més remei que acceptar-la. Una “opció única” que es presenta mitjançant tan en la tria del llenguatge

com en l'ús exclusiu de fonts que reforcen aquest missatge, però també en la mateixa presentació de la remilitarització com a única via possible o la presentació d'hipòtesis que són com a mínim discutibles –i que anirien des d'un atac més o menys imminent de Rússia a un país de la UE fins a l'afirmació que les forces armades europees són insuficients. Quatre mecanismes que quedarien reforçats amb el silenciament d'una sèrie de qüestions que posarien en problemes la tesi del rearmament tal i com es presentada.

- **Defugir el debat polític.** Aquest defugiment del debat polític – recordem que amb excepcions i matisos segons els mitjans analitzats- no és només una dimissió del que haurien de ser un dels principals rols dels mitjans de comunicació en una societat democràtica, sinó també suposa una greu irresponsabilitat des del punt de vista del periodisme de pau.
- **Oblidar les víctimes de la guerra.** Tota aquesta línia argumental es recolza en l'oblit sistemàtic de les conseqüències d'aquestes futures guerres que promou –o com a mínim no combat- de forma irresponsable. Unes guerres que tenen un resultat de milers o potser centenars de milers, de morts, que afecten especialment les dones, la infància i les sexualitats dissidents, a més de la destrucció d'infraestructures bàsiques per a la vida, l'impacte sobre el medi ambient i el patrimoni històric i cultural.

Si el periodisme pot tenir una funció preventiva, seria imprescindible que els mitjans de comunicació assumissin una aposta per la desescalada bèl·lica, la desmilitarització i les vies pacífiques per a la resolució de conflictes –enlloc d'atiar l'actual clima bèl·lic- abans que sigui massa tard i l'inici d'una guerra converteixi totes aquestes amenaces en un profecia autocomplerta.



Recomanacions per un periodisme de pau

Però més enllà de l'anàlisi de la cobertura actual, seria possible imaginar un tractament informatiu que afavorira una cultura de la pau i no les polítiques de remilitarització? Com hauria de ser aquest tractament?

Per tal d'intentar donar-hi resposta, hem passat un qüestionari a diferents experts en periodisme de pau, tant periodistes com activistes, per tal d'elaborar algunes recomanacions als professionals i mitjans interessats en afavorir un periodisme de pau.

Els experts escollits són Xavier Giró, expert en periodisme de pau i que havia estat professor de periodisme de la UAB; Leila Nachawati, periodista, acadèmica i activista pels drets humans; i Toni Álvarez, activista antimilitarista i membre de la Coordinadora Tarragona Patrimoni per la Pau, actualment dissolta.

Tots tres han respost el qüestionari següent:

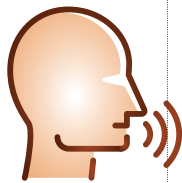
- **Com s'hauria de cobrir des dels mitjans de comunicació l'actual debat sobre la remilitarització europea?**
- **Quin hauria de ser el seu paper en un debat social sincer i obert sobre les opcions per posar fi a la guerra Ucraïna i reduir tensions a l'est d'Europa?**
- **Com podrien els mitjans de comunicació afavorir la creació d'una cultura de pau i desescalar l'actual tensió bèl·lica?**

A partir de les respostes de les persones expertes, hem elaborat aquest conjunt de recomanacions per a un periodisme de pau:



1 EL FOCUS

Posar el focus i el micròfon en els qui pateixen les guerres i no els qui les provoquen. Les guerres tenen conseqüències i molt greus sobre la població. En els conflictes bèl·lics actuals la majoria de morts corresponen a la població civil, especialment dones, infants i dissidències sexuals. Deixar clar que una guerra mai pot ser bona és el primer pas per oposar-se a una guerra.



2 SUBJECTE I OBJECTE

Leila Nachawati considera molt important “sortir del marc ‘parlar de’ i promoure una cobertura que ‘parli amb’”. Les víctimes de les guerres no són objectes que simplement pateixen les decisions dels altres, sinó subjectes actius amb veu pròpia i que han de ser escoltades i donar-los altaveus.



3 EXPLICAR LA QUOTIDIANITAT

Més enllà dels titulars espectaculars d'explosions i batalles, també és important explicar com es viu al dia a dia en una guerra, fins i tot aspectes que sovint hi queden amagats, com per exemple com són els mètodes de reclutament en temps de guerra a Ucraïna i Rússia o els resultats de salut mental a la societat israeliana de viure militaritzats.



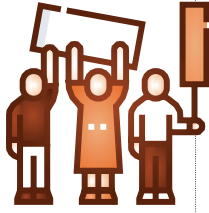
4 DONAR VEU A QUI CONSTRUEIX

Cal escoltar i donar altaveu i context als qui construeixen enfront dels qui destrueixen. És fonamental per a una cultura que ens allunyi del bel·licisme actual i que sobretot són les dones de les poblacions afectades, que solen ser fonamentals en els processos de justícia transicional i de reparació del teixit social trencat pels conflictes.



5 NO ACCEPTAR ELS TERMES DEL PODER

No es pot acceptar el debat en els termes que ho plantegen els governs europeus o la comissió [europea]. S'ha de cobrir el que diuen però això no vol dir regalar-los els titulars com per exemple seria escriure ‘La comissió alerta del perill rus / xinès’ o ‘L'increment del pressupost de defensa crearà x llocs de treball’”.



6 INFORMACIÓ PER A LA MOBILITZACIÓ

No n'hi ha prou en informar dels mals de les guerres, tamé afavorir la mobilització ciutadana per forçar els governs a abandon polítiques guerrerres. Com tampoc no és suficient exposar sense ter sacions les diverses posicions sobre com acabar la guerra Ucraïna que també cal valorar-les i afavorir les que siguin efectives.



7 CULTURA DE LA PAU

Cal ubicar la cultura de pau allò on n'hi ha a la societat, al món, en textos, etc.; segonament, estudiar-la; tercerament, parar-se a mirar amb nous ulls el seu propi treball en la cobertura de conflictes, i, en tercer lloc, intentar que el significat explícit i implícit del que transmeten la vehiculen i pensar, sobretot, en quins són els efectes de la seva cobertura sobre els conflictes de què s'ocupen.



8 CANVIAR ELS MITJANS

Cal convertir el periodisme de pau en part de la política comunica-tiva i línia editorial de les grans corporacions de mitjans de comunicació.



9 IMPLICAR-SE

Els mitjans no s'ha de mirar els debats com si estiguessin fora del ring, hi són i han d'actuar responsablement.

mèdia.cat

observatori crític dels mitjans

www.media.cat/informes

 [Mediacat09](https://www.facebook.com/Mediacat09)

 [MediacatCat](https://twitter.com/MediacatCat)

 [mediacatcat](https://www.instagram.com/mediacatcat)

 t.me/MediacatCat

L'Observatori Crític dels Mitjans Mèdia.cat analitza el tractament que els mitjans de comunicació que operen als Països Catalans fan de qüestions com la violència, els conflictes polítics o socials, l'ús del llenguatge masclista o xenòfob, l'empobriment de la llengua o la creació d'imaginari polític, entre d'altres. Publica regularment informes en profunditat, articles d'anàlisi i bitllets d'opinió, i s'adreça als professionals del periodisme, als estudiosos del sector comunicatiu i a la ciutadania interessada a disposar de veus crítiques i analítiques amb els mitjans de masses. L'impulsa el Grup de Periodistes Ramon Barnils, una associació sense ànim de lucre formada per uns 200 professionals que treballa en la difusió i la defensa d'un periodisme crític, independent i rigorós i un espai comunicatiu propi.



Lafede.cat

 [Lafede.cat](https://www.facebook.com/Lafede.cat)

 [Lafede_cat](https://twitter.com/Lafede_cat)

 [lafedecat](https://www.instagram.com/lafedecat)

Lafede.cat – organitzacions per a la justícia global és una federació de més de 133 organitzacions catalanes que **treballa activament per aconseguir la justícia global i l'eradicació de les desigualtats a tot arreu**, a d'altres llocs del món i a casa nostra, mitjançant la cooperació al desenvolupament, la defensa i promoció dels drets humans i el foment de la pau.